

2016, 1(2), 110-126

Annelerin Aile İşlevleri, Başa Çıkma Yolları ve Kişilik Özelliklerinin, Depresyon ve Kaygı Yakınmaları Üzerindeki Etkileri

Examination of the Roles of Family Functioning,
Coping Styles and Basic Personality Characteristics on Depression and Anxiety
Symptoms of Mothers

Ural NADİR*

Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı aile işlevselliğinin, başa çıkma stratejilerinin, temel kişilik özelliklerinin, annelerin depresyon ve kaygı yakınmaları üzerindeki etkilerinin incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Çalışma için en az bir çocuğu olan ve Ankara'da yaşayan 155 anneden veri toplanmıştır. Annelere demografik bilgi formunun yanı sıra Beck Depresyon Envanteri, Aile Değerlendirme Ölçeği, Süreklilik Kaygı Envanteri, Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği ve Başa Çıkma Yolları Envanteri uygulanmıştır. İlk olarak annelerin yaşının, eğitim düzeyinin, gelir düzeyinin ve sahip oldukları çocuk sayısının depresyon ve kaygı yakınmaları üzerindeki etkilerine bakılmış, Sonrasında annelerin yaşının, eğitim düzeyinin, gelir düzeyinin ve sahip oldukları çocuk sayısının aile işlevleri, başa çıkma stratejileri ve temel kişilik özellikleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Son olarak annelerin depresyon ve kaygı yakınmalarıyla eşleşen faktörler regresyon analizi aracılığı ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Düşük gelir düzeyinin, yüksek nörotisizm ve düşük olumsuz değerlik düzeyinin, ailedeki genel işlevlerde görülen bozukluğun ve daha az problem odaklı başa çıkma stratejilerinin kullanımının annelerin depresyon düzeyi ile anlamlı olarak eşleştiği, düşük gelir düzeyinin, düşük dışadönüklük, sorumluluk, yeniliklere açıklık ve nörotisizm düzeyinin, ailedeki genel işlevlerdeki bozukluğun ve hem problem odaklı hem de duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin daha az kullanımının annelerin kaygı düzeyi ile anlamlı olarak eşleştiği bulunmuştur.

* Yazışma Adresi: Ural Nadir, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye.

E-posta adresi: uralnadir@baskent.edu.tr / Tel: +90312 2466673 -1633

Gönderim Tarihi: 28 Ekim 2016. Kabul Tarihi: 12 Aralık 2016.

Sonuç: Bu sonuçlar literatür desteğiyle tartışılmış, bundan sonraki yapılacak çalışmalar için öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile İşlevleri, başa çıkma yolları, kişilik, depresyon, kaygı

Abstract

Objectives: This study aimed at revealing the role of the family functioning, coping styles, and basic personality characteristics on depression and anxiety symptoms of mothers.

Material and Methods: The participants were 155 mothers, having at least one child and living in Ankara. Beck Depression Inventory, Mc Master Family Assessment Device, Trait Anxiety Inventory, Basic Personality Traits Inventory, and The Ways of Coping Inventory were administered in addition to the demographic form. Firstly, it was expected that, there would be significant differences in depression and anxiety levels of the participants' who have different income and education levels, different number of children, and different ages. Secondly, it was expected that, there would be significant differences in family functions, coping strategies, and personality traits of participants' who have different income and education levels, different number of children, and different ages. Lastly, Associates of depression and anxiety were examined via regression analyses.

Results: According to the result of regression analyses, regarding the depression, low income level, high level of neuroticism, and low level of negative valence traits, problems of general functioning of family and using less problem focused coping strategy were found to be associated with the depression level of mothers. With regard to the anxiety symptoms, low income level, low level of extraversion, conscientiousness, neuroticism, and openness to experience, problems of general functioning of family, and using less problem focused and emotion focused coping strategies were found to be associated with anxiety levels of mothers.

Conclusion: These findings were discussed with reference to the relevant literature. Future research topics were suggested and clinical implications of the study were stated.

Keywords: Family functioning, coping, personality, depression, anxiety

1. Giriş

Aileye yeni bir bireyin girmesi bir yandan aile için heyecan verici bir olay olarak görülse de diğer yandan aile için getirdiği yeni görev ve sorumluluklar düşünüldüğünde, kaçınıcı çocuk olduğuna veya yaş durumuna bakılmaksızın aile için bir stres kaynağı olabilmektedir. Aileye yeni bir çocuğun girmesinden itibaren ailelerde özellikle karı koca arasında evlilik doyumunun azaldığı ve ailenin çocukların yaş ve durumlarına göre değişen çeşitli krizler yaşadıkları literatürde birçok çalışmada gösterilmektedir (Gladding, 2012). Bu anlamda aile yaşam döngüsü ile ilgili çalışmalara bakıldığında hemen her çalışmada, gerek aileye yeni bir bireyin girmesi gerekse de çocuğun kritik yaşlarında aileleri yeni görevler ve sorumlulukların beklediğini görmek mümkündür (Duval & Miller, 1985).

Aile İşlevleri:

Aile işlevleri, genel olarak aile bireyleri arasındaki ilişkiyi korumak ve geliştirmek için aile bireylerinin yerine getirmesi gereken temel sorumluluklar olarak tanımlanabilir (Lewis, 2014). Smilkstein (1978) işlevsel bir aile içinde yaşamak için aile üyelerinin gerçekleştirmesi gereken beş amaçtan bahsetmektedir. Bunlar: Uyum, birliktelik, büyüme, duygusal alışveriş ve çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile işlevleri ve depresyon ilişkisi özellikle son 15 yıldır çokça çalışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile işlevlerinin bir yandan depresyonun ortaya çıkması ve seyirinde diğer yandan da tedavisinde önemli etkileri olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur (Avison & McAlpine; 1992; Hops, Levinshon, Andrews, & Roberts, 1990; Keitner, Miller, & Epstein, 1986; Keitner, Miller, Epstein, Bishop, & Fruzzetti, 1987; McFaarlane, Belissimo, & Norman, 1994). Bu çalışmalarla birlikte ilgi çekici bir başka bulgu ise aile işlevlerindeki bozulmaların depresyon ile ilişkisi incelendiğinde bu bozulmanın yine kadınları erkeklerden daha güçlü etkilediğini ortaya koymaktadır (Sarmiento & Cardemil, 2009). Chapman ve Woodruff-Borden (2009) de aile işlevlerinde bozulmaların aile bireylerindeki kaygı yakınmalarını anlamlı olarak yordadığını bulmuşlardır.

Aile işlevlerini inceleyen çeşitli modeller literatürde görülse de (Beavers & Hampson, 2000; Olson, 2000; Skinner, Steinhauer & Sitarenios, 2000) gerek Türkiye’de gerekse de Dünya’da en fazla kabul gören ve kullanılan modellerden biri olan McMaster aile işlevleri modeli araştırmamızda temel alınan modeldir. Bu model genel işlevler haricinde ailenin altı farklı işlevini öne çıkarmıştır. Bunlar; roller, iletişim, problem çözme, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü olarak sayılabilir (Bulut, 1990).

Başa Çıkma:

Başa çıkma kavramı Folkman ve Lazarus'a (1985) göre stresli etkileşim tarafından yaratılan içsel ve dışsal istekleri kontrol etmek, azaltmak ya da tolere etmek için yapılan bilişsel ve davranışsal çabalar olarak tanımlanmıştır. Genel olarak problem odaklı ve duygu odaklı iki tip başa çıkma biçiminden söz edilebilir. Problem odaklı başa çıkma yollarında temel hedef stresi ortaya çıkaran problemin ele alınması ve çözüme kavuşturulmaya çalışılmasıdır. Bu başa çıkma biçimi kimi araştırmacılar tarafından aktif başa çıkma stratejisi olarak da adlandırılmaktadır. Duygu odaklı baş çıkma yollarına baktığımızda ise hedefte stresi yaratan problem değiştirmek değil, bu problemin yarattığı olumsuz duygu durumunu değiştirmek vardır. Problem odaklı olmadığından bu tür stratejiler pasif başa çıkma yolları olarak da adlandırılmaktadırlar (Lazarus & Folkman, 1985).

Literatürde baş çıkma stratejilerinin kişiler tarafından kullanımı incelendiğinde herkesin tek bir başa çıkma stratejisini kullandığını ifade etmek mümkün görünmemektedir. Bunun tam aksine kişilerin yaşadıkları olayları nasıl değerlendirdikleri, olayların kompleks yapısı gibi değişkenlerin kişilerin tepkilerini belirlediğini, bununla birlikte kimi olaylar karşısında her iki başa çıkma yönteminin de kullanılabildiğini ifade etmek mümkündür (Lazarus & Folkman, 1985).

Başa çıkma becerileri ve psikolojik sağlık ilişkisine bakıldığında özellikle kullanılan başa çıkma stratejisinin depresyon ile ilişkisi literatürde birçok defa gösterilmiştir. Özellikle duygu odaklı başa çıkma ile depresyon arasındaki pozitif ilişki birçok çalışmada gösterilmiştir (Coyne, Aldvin & Lazarus, 1981; Endler & Parker, 1990).

Gençöz, Gençöz ve Bozo (2006), yaptıkları çalışmada problem odaklı başa çıkma ve duyguodaklı başa çıkmanın yanında Türkiye'ye özgü üçüncü bir başa çıkma faktörüne daha ulaşmışlardır. Bunu da sosyal destek arama – dolaylı başa çıkma- olarak tanımlamışlardır.

Kişilik:

Kişilik ile ilgili yakın dönem çalışmalarının büyük bölümü kişiliğin beş faktörlü yapısı üzerinde durmaktadır (John, 1990). Bunlar dışadönüklük, duygusal denge/nevrotisizm, yumuşak başlılık, sorumluluk ve deneyime açıklık olarak Türkçeye uyarlanmışlardır. Dışadönüklük kişinin ne kadar sosyal olduğu, kendisine güveni, baskınlığı ile ilgilidir. Duygusal denge/nevrotisizm, genel kaygı düzeyi, gerginlik düzeyi olarak ifade edilebilir. Yumuşak başlılık kişinin sıcaklığı, esnekliği, güven vermesi ve işbirliğine açıklığı

olarak ifade edilebilir. Sorumluluk kişilerin sorumluluk alma düzeyleri ile ilgili, deneyimlere açıklık ise yaratıcılık, hayal gücü ve merak ile ilgili kavramlardır.

Bireylerin aile işlevlerindeki bozulmaların, baş etme yollarının ve kişilik özelliklerinin ruh sağlıkları üzerinde olan etkisi bilinen bir gerçektir. Anneler günlük hayatta dışarıda gelir getirici bir işte çalışsalar bile onlardan çocuklarını yetiştirme sorumluluklarını neredeyse tek başlarına almaları beklenmekte bu da annelerin özellikle başa çıkma becerileri, kişilik özellikleri ve aile işlevlerinin yaşadıkları depresyon ve kaygıları arasındaki ilişkinin çalışılmasını önemli hale getirmektedir. Depresyon ve kaygı ile ilişkili çalışmalara bakıldığında depresyonun kadınlarda erkeklerden neredeyse iki kat fazla olduğu, kaygının da yine kadınlarda erkeklere oranla iki kata kadar yaygın görüldüğü ve yaşa bağlı olarak ilerleyen yaşlarda artma eğiliminde bulunduğu literatürde gösterilmektedir (Gerrig & Zimbardo, 2013). Bunun özellikle kadınlarda çocukların bakım sorumluluğu ve artan çocuk sayısı ile açıklamak mümkün görünmektedir. Bunun yanında özellikle annelerin ruh sağlıklarındaki bozulmalar ile çocuklardaki bozuklukların eşleştiği birçok çalışma ile gösterilmiştir (Alpern & Lyons-Ruth, 1993; Coghill, Caplan, Alexandra, Robson, & Kumar, 1986; Downey & Coyne, 1990).

Bu çalışmanın amacı aile işlevselliğinin, kişilik özelliklerinin ve başa çıkma yollarının, annelerin depresyon ve kaygı yakınmaları üzerindeki etkilerinin incelenmesidir.

2. Gereç ve Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışmada Ankara'da yaşayan ve en az bir çocuğu bulunan 155 kadından veri toplanmıştır. Örneklem yöntemi olarak kartopu örnekleme yöntemi belirlenmiştir. Kadınların yaşları 20 ile 53 arasında değişmektedir. Çalışmaya katılanların demografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Annelere demografik bilgi formunun yanı sıra Beck Depresyon Envanteri, Aile Değerlendirme Ölçeği, Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği, Süreklilik Kaygı Envanteri ve Başa Çıkma Yolları Envanteri uygulanmıştır. İlk verilen Demografik Bilgi Formu dışındaki ölçekler annelere karışık olarak verilmiştir.

Demografik Bilgi Formu:

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve katılımcıların demografik özelliklerini öğrenmeyi amaçlayan tek sayfalık bir formdur.

Beck Depresyon Envanteri:

Beck depresyon envanteri 21 maddeden oluşan ve bilişsel, motivasyonel ve duygusal yönleri ile depresyonu ölçmek için hazırlanmış bir envanterdir (Beck, Rush, Shaw, & Emery, 1978). Ölçeğin Türkçe uyarlaması Hisli (1988) tarafından yapılmıştır. Üçlü likert tipi bir ölçek olup her soru 0, 1 ve 2 puan olarak değerlendirilmekte ve ölçekten alınan 17 ve üzeri yüksek puan depresyon göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ölçeğin güvenilirliği (split-half) .74 olarak bulunmuştur.

Aile Değerlendirme Ölçeği:

Epstein, Balwin ve Bishop (1983) tarafından geliştirilen ve ailenin biri genel işlevler olmak üzere yedi temel işlevini değerlendiren bir ölçektir. Problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler ölçeğin alt ölçekleridir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Ölçek dördümlük likert tipi bir ölçek olup her alt ölçekten alınan yüksek puan o işlevde bozulmaya işaret etmektedir.

Ölçeğin Türkçe formunun Cronbach alfa değerlerine bakıldığında değerler problem çözme alt ölçeği için .80, iletişim alt ölçeği için .71, roller alt ölçeği için .42, duygusal tepki verebilme alt ölçeği için .59, gereken ilgiyi gösterme alt ölçeği için .38, davranış kontrolü alt ölçeği için .52 ve genel işlevler alt ölçeği için .86 olarak bulunmuştur. Test- yeniden test güvenilirliğine bakıldığında ise değerler problem çözme alt ölçeği için .90, iletişim alt ölçeği için .84, roller alt ölçeği için .82, duygusal tepki verebilme alt ölçeği için .78, gereken ilgiyi gösterme alt ölçeği için .62, davranış kontrolü alt ölçeği için .80 ve genel işlevler alt ölçeği için .89 olarak bulunmuştur (Bulut, 1990).

Başa Çıkma Yolları Envanteri:

Lazarus ve Folkman tarafından 1985 yılında geliştirilmiştir. Stres verici durumlarda bireyin davranışsal ve bilişsel olarak bu durumlarla nasıl baş ettiğini ölçen bu envanter 74 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipi bir ölçektir. 1994 yılında Siva tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçek, 2006 yılında Gençöz, Gençöz ve Bozo tarafından bir kez daha gözden geçirilmiş ve Türk bir örnekleme yeniden yapılan bir çalışmada problem odaklı başa çıkma, duygu odaklı başa çıkma ve dolaylı başa çıkma (Sosyal destek arama) olarak üç faktörlü biçimde Türk kültürüne yeniden standardize edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .91 olarak bulunmuştur.

Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği:

Türk kültürüne uygun olarak temel kişilik özelliklerini ölçmek üzere bir araç geliştirmek amacıyla Gençöz ve Öncül (çalışma esnasında devam ediyordu) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek beşli likert tipi bir ölçek olup 45 maddeden ve dışadönüklük, duygusal denge/nevrotizm, yumuşak başlılık, sorumluluk, deneyime açıklık ve olumsuz değerlik olarak altı faktörden oluşmaktadır.

Süreklilik Kaygı Envanteri:

Bu çalışmada Spielberger ve arkadaşları tarafından 1983 yılında geliştirilen 40 maddelik durumluluk-süreklilik kaygı envanterinin 20 maddelik süreklilik kaygı ile ilgili bölümü kullanılmıştır. Ölçek kişinin son dönemde yaşadığı kaygıdan çok genel olarak içerisinde bulunduğu kaygı durumunu ve yatkinliğini ölçen dördümlü likert tipi bir envanerdir. Ölçeğin Türkçeye uyarlamasını Öner ve Le-Comte yapmışlardır (1985). Uyarlamada ölçeğin test yeniden test güvenilirliği .71 ile .86 arasında, iç tutarlılık katsayısı ise .83 ile .87 arasında çıkmıştır.

3. Bulgular

Tablo 1’de katılımcılara ait demografik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		N	%
Eğitim	İlkokul	22	14.2
	Ortaokul	21	13.5
	Lise	46	29.7
	Üniversite ve Üzeri	66	42.6
Gelir (TL)	0-500	4	2.6
	500-1000	41	26.5
	1000-1500	30	19.4
	1500-2000	23	14.8
	2000 ve üzeri	57	36.8
Çocuk Sayısı	1 Çocuk	52	33.5
	2 Çocuk	75	48.4
	3 Çocuk	22	14.2
	4 Çocuk	6	3.9

Demografik Değişkenlerin Sınıflandırılması:

Çalışmadaki demografik değişkenler analizlerin yapılabilmesi için üçe bölünmüş ve sınıflandırılmıştır.

Tablo 2’de demografik değişkenlerin sınıflandırılması ve her sınıfta bulunan katılımcı sayısı ve yüzdeleri verilmiştir.

Tablo 2. Demografik Değişkenlerin Sınıflandırılması

Değişkenler	n	%
Yaş		
20 - 33	51	32.9
34 - 39	54	34.8
40 - 53	50	32.3
Eğitim		
İlköğretim	43	27.7
Lise	46	29.7
Yüksek Öğretim	66	42.6
Gelir (TL)		
0-1000	45	29.0
1000-2000	53	34.2
2000 ve üzeri	57	36.8
Çocuk Sayısı		
1 Çocuk	52	33.5
2 Çocuk	75	48.4
3 Çocuk ve üzeri	28	18.1

Ölçeklerin Psikometrik Özellikleri:

Çalışmada kullanılan ölçeklerin psikometrik özellikleri Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3. Ölçeklerin Psikometrik Özellikleri

	İç Güvenilirlik Katsayıları	Madde-Toplam Korelasyonları
Aile Değerlendirme Ölçeği		
Problem Çözme	.75	.36 - .69
İletişim	.73	.23 - .53
Roller	.65	.07 - .53
Duygusal Tepki Verebilme	.82	.45 - .72
Gereken İlgiyi Gösterme	.65	.18 - .63
Davranış Kontrolü	.62	.10 - .52
Genel İşlevler	.86	.45 - .73
Başa Çıkma Yolları Envanteri		
Duygu Odaklı Baş Çıkma	.84	.09 - .64
Problem Odaklı Başa Çıkma	.83	.04 - .59
Dolaylı Başa Çıkma	.74	.15 - .58

Temel Kişilik Özellikleri Envanteri		
Dışa Dönüklük	.77	.34 - .66
Sorumluluk	.80	.31 - .62
Uyumluluk	.85	.47 - .71
Nevrotisizm	.78	.26 - .62
Deneyime Açıklık	.66	.03 - .67
Olumsuz Değerlik	.50	.13 - .53
Beck Depresyon Envanteri	.92	.40 - .76
Süreklilik Kaygı Envanteri	.86	.30 - .61

Demografik Değişkenlerin Depresyon ve Kaygı Yakınmaları Üzerindeki Etkisi:

Demografik değişkenlerin annelerin depresyon ve kaygı yakınmaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olup olmadığına bakmak amacıyla ANOVA testi uygulanmıştır.

Annelerin yaş gruplarına baktığımızda genç annelerin depresyon puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yaşlı annelerden daha fazla olduğu, orta yaş grubu annelerin ise diğer iki gruptan anlamlı bir biçimde ayrılmadığı görülmektedir ($F(2,151) = 4.22, p < .05, \eta^2 = .05$). Annelerin eğitim düzeyleri incelendiğinde ise alt eğitim grubundaki annelerin orta ve üst eğitim grubundaki annelerden istatistiksel olarak anlamlı olarak yüksek depresyon puanlarına sahip olduğu ($F(2, 151) = 8.88, p < .05, \eta^2 = .11$) bunun yanında depresyon puanlarına bakıldığında orta ve yüksek eğitim gruplarının birbirinde istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklı olmadığını görülmüştür. Annelerin gelir düzeyleri incelendiğinde de eğitim durumları ile benzer bir durum görülmektedir. Alt gelir grubundaki annelerin orta ve üst gelir grubundaki annelerden istatistiksel olarak anlamlı olarak yüksek depresyon puanlarına sahip olduğu ($F(2, 151) = 8.48, p < .05, \eta^2 = .10$), bunun yanında orta ve yüksek gelir gruplarının birbirinden istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklı olmadığını görülmektedir. Son olarak çocuk sayısı ve annelerin depresyon puanları incelendiğinde bir ve iki çocuklu annelerin depresyon puanlarının üç ve daha fazla çocuklu ailelerden anlamlı olarak daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır ($F(2, 151) = 4.49, p < .05, \eta^2 = .06$).

Annelerin demografik durumları ile kaygı yakınmaları arasındaki ilişki incelendiğinde ise annelerin yaş, eğitim durumu ve çocuk sayılarının kaygı yakınmaları arasında bir ilişki olmadığı sadece annelerin gelir durumları ile kaygı düzeyleri arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre alt gelir grubundaki annelerin orta ve üst gelir grubundaki annelere oranla daha fazla kaygı yakınmaları olduğu görülmektedir ($F(2,152) = 6.9, p < .05, \eta^2 = .08$).

Demografik Değişkenlerin Aile İşlevleri, Başa Çıkma Yolları ve Kişilik Özellikleri Üzerindeki Etkisi:

Annelerin demografik değişkenlerinin aile işlevleri, başa çıkma yolları ve kişilik özellikleri üzerinde etkisi olup olmadığına bakmak için MANOVA testi uygulanmıştır.

Annelerin başa çıkma becerileri üzerinde demografik değişkenlerin etkilerine bakıldığında annelerin eğitim düzeyleri ile dolaylı baş etme becerisi kullanımlarında anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Buna göre alt eğitim grubundaki anneler anlamlı olarak daha fazla dolaylı baş etme becerilerini kullanmaktadırlar ($F(2, 151) = 4.86, p < .016$). Annelerin gelir durumlarına bakıldığında ise aynı eğitim durumunda olduğu gibi annelerin gelir düzeyleri ile dolaylı baş etme becerisi kullanımlarında anlamlı farklar olduğu görülmektedir ($F(2, 151) = 8.54, p < .016$). Buna göre alt gelir grubundaki anneler anlamlı olarak diğer iki gruptan daha fazla dolaylı baş etme becerilerini kullanmaktadırlar. Bunun yanında yüksek gelir grubunda yer alan annelerin diğer iki gruba nazaran daha fazla problem odaklı başa çıkma yollarını kullandıkları bulunmuştur ($F(2, 151) = 8.54, p < .016$).

Aile işlevleri ile annelerin demografik özellikleri arasındaki ilişkilere bakıldığında ise eğitim düzeyinin duygusal tepki verebilme ($F(2, 146) = 5.72, p < .007$), gereken ilgiyi gösterme ($F(2, 146) = 3.82, p < .007$), davranış kontrolü ($F(2, 146) = 5.50, p < .007$) ve genel işlevler ($F(2, 146) = 8.27, p < .007$) üzerinde anlamlı etkisi olduğu görülmektedir. Buna göre duygusal tepki verebilme ve davranış kontrolü açısından düşük eğitim grubundaki ailelerin yüksek eğitim grubundaki ailelerden daha fazla problem bildirdikleri görülmektedir. Gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler alt ölçeklerine bakıldığında ise alt eğitim grubundaki annelerin orta ve üst eğitim grubundaki annelere oranla istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha fazla problem bildirdikleri görülmüştür.

Bir diğer demografik özellik olarak gelir düzeyinin aile işlevleri üzerine etkisine bakıldığında ise iletişim ($F(2, 146) = 5.91, p < .007$), duygusal tepki verebilme ($F(2, 146) = 5.94, p < .007$), gereken ilgiyi gösterme ($F(2, 146) = 12.5, p < .007$) ve genel işlevler ($F(2, 46) = 7.62, p < .007$) üzerinde gelir düzeyinin anlamlı etkisi görülmektedir. Alt gelir grubundaki annelerin bu dört alt ölçekte de orta ve üst gelir grubundaki annelerden anlamlı olarak daha yüksek puanlar (yüksek puan daha fazla problem anlamına gelmektedir) aldıkları görülmektedir.

Aile işlevleri ile ilgili son olarak çocuk sayısının etkisine bakıldığında ise iletişim ($F(2,46) = 6.43, p < .007$), duygusal tepki verebilme ($F(2, 146) = 6.57, p < .007$) gereken ilgiyi gösterme ($F(2, 146) = 9.17, p < .007$) ve genel işlevler ($F(2, 146) = 7.67, p < .007$) üzerinde ailenin çocuk sayısının anlamlı etkisi bulunmuştur. Üç ve daha fazla çocuklu annelerin bu alt ölçeklerden aldıkları puanlar anlamlı olarak bir çocuklu ve iki çocuklu annelerden yüksek olarak bulunmuştur.

Son olarak annelerin demografik özelliklerinin, kişilik özelliklerine etkisine bakıldığında hiçbir demografik değişkenin annelerin kişilik özellikleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur.

Annelerin Depresyon ve Kaygı Yakınmaları ile Eşleşen Faktörler:

Annelerin depresyon ve kaygı yakınmaları ile eşleşen faktörlerin (Demografik faktörler, aile işlevleri, başa çıkma yolları, kişilik özellikleri) ortaya çıkartılması için hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 4’de görüleceği gibi annelerin depresyon yakınmalarına bakıldığında, düşük gelir düzeyinin, yüksek nörotisizm ve düşük olumsuz değerlik düzeyinin, ailedeki genel işlevlerde görülen bozukluğun ve daha az problem odaklı başa çıkma yollarının kullanımının annelerin depresyon düzeyi ile anlamlı olarak eşleştiği görülmektedir.

Tablo 4. Depresyonla Eşleşen Faktörler

Bağımsız Değişkenler	df	F	β	t	Pr	R²
Aşama 1:	4, 141	5.35**	-	-	-	.13
Demografik Değişkenler						
Yaş	141	-	-.16	-1.81	-.15	-
Eğitim Düzeyi	141	-	-.03	-0.24	-.02	-
Çocuk Sayısı	141	-	.11	1.20	.10	-
Gelir Düzeyi	141	-	-.23	-2.13**	-.18	-
Aşama 2:	6, 135	5.30**	-	-	-	.17
Kişilik Özellikleri						
Dışa Dönüklük	135	-	-.18	-1.76	-.15	-
Sorumluluk	135	-	-.03	-0.37	-.03	-
Yumuşak Başlılık	135	-	.17	1.89	.16	-
Duygusal Denge	135	-	.28	3.55**	.29	-
Yeniliklere Açıklık	135	-	-.09	-0.82	-.07	-
Olumsuz Değerlik	135	-	-.19	-2.24*	-.19	-
Aşama 3:	7, 128	7.66**	-	-	-	.21
Aile İşlevleri						
Problem Çözme	128	-	-.01	-0.10	-.01	-
İletişim	128	-	.01	0.10	.01	-
Roller	128	-	.01	-0.07	-.01	-
Duygusal Tepki Verebilme	128	-	-.04	-0.32	-.03	-
Gerekten İlgiyi Gösterme	128	-	.13	1.30	.11	-
Davranış Kontrolü	128	-	.11	1.06	.09	-
Genel İşlevler	128	-	.41	3.11*	.27	-

Aşama 4:	3, 125	4.44*	-	-	-	.05
Başa Çıkma Yolları						
Problem Odaklı Başa Çıkma	125	-	-.28	-3.58**	-.31	
Duygu Odaklı Başa Çıkma	125	-	-.04	-0.59	-.05	
Dolaylı Başa Çıkma	125	-	.02	0.31	.03	

* p < .05, ** p < .01

Bunun yanında Tablo 5'te görüleceği gibi düşük gelir düzeyinin, düşük dışadönüklük, sorumluluk, yeniliklere açıklık, nörotisizm düzeyinin, ailedeki genel işlevlerdeki bozukluğun ve hem problem odaklı hem de duygu odaklı başa çıkma yollarının daha az kullanımının annelerin kaygı düzeyi ile anlamlı olarak eşleştiği bulunmuştur.

Tablo 5. Kaygı Yakınmaları ile Eşleşen Faktörler

Bağımsız Değişkenler	df	F	β	t	pr	R ²
Aşama 1:	1, 145	11.05**	-	-	-	.07
Demografik Değişkenler						
Gelir Durumu	145		-.27	-3.32**	-.27	
Aşama 2:	6, 139	17.47**	-	-	-	.40
Kişilik Özellikleri						
Dışa Dönüklük	139	-	-.18	-2.15*	-.18	
Sorumluluk	139	-	-.02	-0.33	-.03	
Yumuşak Başlılık	139	-	.30	3.91**	.32	
Duygusal Denge	139	-	.40	5.81**	.44	
Yeniliklere Açıklık	139	-	-.36	-4.19**	-.34	
Olumsuz Değerlik	139	-	-.02	-0.24	-.02	
Aşama 3:	7, 132	2.91*	-	-	-	.07
Aile İşlevleri						
Problem Çözme	132	-	-.01	-0.05	-.01	-
İletişim	132	-	.15	1.30	.11	-
Roller	132	-	-.01	-0.17	-.02	-
Duygusal Tepki Verebilme	132	-	-.15	-1.40	-.12	-
Gereken İlgiiyi Gösterme	132	-	.02	0.23	.02	-
Davranış Kontrolü	132	-	-.01	-0.11	-.01	-
Genel İşlevler	132	-	.29	2.40*	.20	-
Aşama 4:	3, 129	8.38**	-	-	-	.08
Başa Çıkma Yolları						
Problem Odaklı Başa Çıkma	129	-	-.30	4.38**	-.24	-
Duygu Odaklı Başa Çıkma	129	-	-.16	-2.34*	-.13	-
Dolaylı Başa Çıkma	129	-	.03	0.43	.02	-

* p < .05, ** p < .01

4. Tartışma

Annelerin yaşı ile depresyon yakınmaları arasındaki ilişkiye bakıldığında genç annelerin yaşlı annelerden daha yüksek depresyon puanlarına sahip oldukları görülmektedir. Bu durum literatürle paralel olarak genç annelerin bilgi, deneyim ve kaynak eksikliği ile açıklanabilir. East ve Fellice (1990) yaptıkları bir çalışmada genç annelerin özellikle sosyal destek ağlarının da zayıflığına bağlı olarak daha fazla depresyona yatkınlık gösterdiklerini bulmuşlardır. Ayrıca eğitim düzeyi, gelir durumu ve çocuk sayısı ile depresyon arasındaki bulduğumuz ilişki literatür ile uyumlu görünmektedir (Güleç, 1981; Önen, Kaptanoğlu, & Seber, 1988).

Annelerin demografik özellikleri ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkide her ne kadar literatürde kaygı yakınmaları ve depresyonun eşzamanlı görünümü ve benzer faktörlerle eşleştiği görülse de çalışmamızda sadece gelir durumunun annelerin kaygı durumu üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Demografik değişkenlerin aile işlevleri üzerindeki etkisine bakıldığında gelir durumu, eğitim durumu ve çocuk sayısının aile işlevleri üzerindeki etkileri açıklıkla görülmektedir. Bu etki özellikle hepsinde ortak olarak genel işlevler üzerinde odaklanmaktadır. Burada göz önüne alınması gereken en önemli özelliklerden biri de eğitim durumu, gelir durumu ve çocuk sayısı arasındaki korelasyon olarak gösterilebilir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Kurumu [ASAK], 1999).

Başa çıkma yolları üzerinde demografik değişkenlerin etkisine bakıldığında özellikle gelir ve eğitim durumunun başa çıkma becerileri üzerinde anlamlı etkileri görülmektedir. Folkman ve Lazarus (1988) durumu özellikle yüksek gelir ve eğitim gruplarındaki ailelerdeki stres kaynakları ile düşük gelir ve eğitim gruplarındaki ailelerdeki stres kaynaklarının farklılıkları ile açıklamışlardır.

Depresyon ve kaygı yakınmaları ile annelerin aile işlevleri, başa çıkma yolları ve kişilik özellikleri arasındaki eşleşen faktörlere baktığımızda gelir durumu ile depresyon ve kaygı yakınmaları arasındaki ilişki literatür tarafından desteklenmektedir (Chevalier & Feinstein, 2004; Watson & Kendall, 1989). Bunun yanında annelerin kişilik özellikleri ve ruh sağlıkları ile ilişkilerine bakıldığında da uyumluluk, kaygı yakınmaları arasındaki ilişki hariç literatürle paralel bulgular görülmektedir.

Ailedeki genel işlevlerdeki bozulma hem depresyon hem kaygı yakınmalarında görülen artışla eşleşmektedir. Fakat çalışmamızda farklı çalışmalarda gösterildiği gibi diğer alt ölçeklerle depresyon ve kaygı yakınmaları arasında bir eşleşme bulunamamıştır (Keitner & Miller, 1990; Palabıyıköğlu ve ark., 1993). Bunun yanında başa çıkma yolları ile ruh sağlığı arasındaki ilişki de literatürle paraleldir.

Depresyonun kadınların %20 ile %25'ini hayatının herhangi bir döneminde etkilediği bilinmektedir (Kessler, McGonagle, & Swardz, 1994). Özellikle yeni bir çocuk sahibi olduktan sonra artan depresyon riski ve yaşanan depresif duygu durumunun hem çocuğun ruh sağlığını hem de aile ilişkilerini ve işlevlerini etkilediği düşünülürse kadınların çocuk sahibi olmadan ve çocuk sahibi olduktan sonra izlenmesi oldukça önemli görülmektedir. Bunun yanında çalışmamızda da görüldüğü gibi aile işlevlerindeki bozulma da ciddi anlamda annenin ve bağlantılı olarak çocuğun ruh sağlığını etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında özellikle koruyucu ruh sağlığı ve koruyucu önleyici sosyal hizmetin soruna ortaya çıkmadan önce müdahale etmesi gerekli görülmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) açısından düşünüldüğünde Aile Danışma Merkezleri ve Toplum Merkezlerinin aile eve kadın ile çalışırken çiftlerin aile işlevlerini düzeltmeye yönelik danışmanlık hizmetlerini yaygınlaştırması, bunun yanında erkeklerin çalışmaya katılamadığı durumlarda kadının güçlendirilmesi ve özellikle kadına aktif, problem odaklı başa çıkma becerilerinin öğretilmesi oldukça önemli görülmektedir.

Bunların yanında özellikle Sosyal Hizmet Merkezleri ve Halk Eğitim Merkezleri tarafından verilen 0-18 yaş Aile Eğitimleri, Baba Destek Programları ve Kadının İnsan Hakları Eğitimlerinin veya ASPB tarafından hazırlanan Aile Eğitim Programı veya Evlilik Öncesi Eğitim Programlarının aileyi ve kadını güçlendirici tarafının göz önüne alınarak mümkün olduğunca artırılması ve özellikle bu hizmetlere ulaşmakta ekonomik olarak zorlanan bölgelerde bu eğitimlerin yoğunluk kazanması gerekmektedir.

Yapılan çalışmanın en büyük eksiği çalışmada sadece annelerin katılımcı olarak kullanılması olarak gösterilebilir. Bundan sonraki çalışmalarda babaların da çalışmaya katılarak aile işlevlerine ve başa çıkma yollarına bakılması ailenin bir bütün olarak ele alınması ve bu doğrultuda yeni politikaların üretilmesi için gerekli görülmektedir.

Kaynaklar

- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼, (1999). Ailede ocuk eęitimi, Retrieved at 10.12.2009 from <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Arastirma#07>
- Alpern, L. & Lyons-Ruth, K. (1993). Preschool children at social risk: Chronicity and timing of maternal depressive symptoms and child behavior problems at school and at home. *Developmental Psychopathology*, 5, 371-387.
- Avison, W. R. & McAlpine, D. D. (1992). Gender differences in symptoms of depression among adolescents. *Journal of Health and Social Behavior*, 33, 77-96.
- Beavers, R. & Hampson, R. B. (2000). The Beavers systems model of family functioning. *Journal of Family Therapy*, 22, 128-143.
- Beck, A. T. (1978). *The depression inventory*. Philadelphia: Center for Cognitive Therapy.
- Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme ¼leęi Elkitabı*. Ankara: ¼zg¼zeliř Matbaası
- Chapman, K. L. & Woodruff-Borden, J. (2009). The impact of family functioning on anxiety symptoms in African American and European American young adults. *Personality and Individual Differences*, 47(6), 583 – 589.
- Chevalier, A. & Feinstein, L. (2004). The causal effect of education on depression. London: University of Kent, London School of Economics and Institute of Education, Centre for Research on the Wider Benefits of Learning.
- Coghill, S. R., Caplan H. L., Alexandra H., Robson, K., & Kumar, R. (1986). Impact of maternal post-natal depression on cognitive development of young children. *British Medicine Journal*, 292, 1165-1177.
- Coyne, J. C., Aldwin, C., & Lazarus, R. S. (1981). Depression and coping in stressful episodes. *Journal of Abnormal Psychology*, 90, 439-447.
- Downey G. & Coyne J. C. (1990) Children of depressed parents: An integrative review. *Psychological Bulletin*, 108, 50-76.
- Duvall, E. M. & Miller, B. C. (1985). *Marriage and Family Development* (6th Edition). New York: Harper & Row.
- East, P. L. & Felice, M. E. (1990). Outcomes and parent-child relationships of former adolescent mothers and their 12-year old children. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 11, 175-183.

- Endler, N. & Parker, J. D.A. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 844-854.
- Epstein, N. B., Bolwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The Mc Master family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9(2), 171-180.
- Folkman, S. & Lazarus, R. S. (1985). If it changes it must be process: Study of emotion and coping during three stages of a collage examination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 150-170.
- Folkman, S. & Lazarus, R. S. (1988). Coping as a mediator of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (3), 466-475.
- Gençöz, F., Gençöz, T., & Bozo, Ö. (2006). Hierarchical dimensions of coping styles: A study conducted with Turkish University Students. *Social Behavior and Personality*, 34(5), 525-534.
- Gençöz, T. & Öncül, Ö. (devam ediyor). Development of Basic Personality Traits Inventory: Psychometric characteristics in a Turkish sample.
- Gerrig R. J. & Zimbardo, P. G. (2013). *Psikolojiye Giriş*. Psikoloji ve Yaşam. Nobel Yayıncılık. Ankara
- Gladding, S. T. (2012). *Aile Terapisi Tarihi, Kuram ve Uygulamaları*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Ankara
- Güleç, C. (1981) Afektif bozuklukların yaygınlığı ve bu konudaki tutumlar üzerine sağlık örgütlenişinin etkisini araştıran bir çalışma. Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi*, 6 (22), 118-122.
- Hops, H., Lewinsohn, P. M., Andrews, J. A., & Roberts, R. E. (1990). Psychosocial correlates of depressive symptomatology among high School students. *Journal of Clinical Child*, 3, 211-220.
- Keitner, G. & Miller, I., (1990). Family functioning and major depression: An Overview. *American Journal of Psychiatry*, 147, 1128-1137.
- Keitner, G., Miller, I., & Epstein, N. (1986). The functioning of families in patients with major Depression. *International Journal of Family Psychiatry*, 7, 11-15.
- Kessler, R. C., McGonagle, K. A., Swartz, M. S., Blazer, D. G., & Nelson, C. B. (1994). Sex and depression in the National Comorbidity Survey, II: cohort effects. *Journal of Affective Disorders*, 30, 15-26.
- Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer Publishing.
- Lewis, F. M. (2004). Family focus ed oncology nursing research. *Oncology Nursing Forum*, 31(2), 288-292.

- McFarlane, A. H., Belissimo, A., Norman, G., & Lange, P. (1994). Adolescent depression in a community based school sample: Preliminary findings on contributing social factor. *Journal of Youth and Adolescent*, 23, 601-620.
- Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, 22, 144-167.
- Önen, F. R., Kaptanoğlu, C., & Seber, G. (1994) Kadınlarda depresyonun ve risk faktörleri ile ilişkisi. *Kriz Dergisi*, 3(1-2), 88-103.
- Öner, N., & LeComte, A. (1985). *Durumluluk-Süreklilik Kaygı Envanteri El kitabı*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Palabıykoğlu, R., Azizoğlu, S., Özayar, H., & Berksun, O. E. (1993). İntihar Girişim Olan ve Olmayan Depresiflerin Aile işlevselliği. *Kriz Dergisi*, 1, 114-123.
- Sarmiento, I. A. & Cardemil, E. V. (2009). Family functioning and depression in low-income Latino couples. *Journal of Marital and Family Therapy*, 35, 432-445.
- Siva, A. N. (1991). İnfertilitede stresle başete, öğreniliş güçlülük ve depresyonun incelenmesi/Coping with stress, learned powerfulness, and depression among infertile people. Unpublished doctoral dissertation. Hacettepe University, Ankara.
- Skinner, H., Steinhauer, P., & Sitarenios, G. (2000). Family assessment measure (FAM) and process model of family functioning. *Journal of Family Therapy*, 22, 190-210.
- Smilkstein, G. (1978). Family APGAR: A proposal for a family function test and its use by physicians. *Journal of Family Practice*, 6, 1231-1239.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., Lushene, R., Vagg, P., & Jacobs, G. A. (1983). *Manual for the state-trait anxiety inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Watson, D. & Kendall, P. C. (1989). Understanding anxiety and depression: The irrelatıon to negative and positive affective states. In P. C. Kendall ve D. Watson (Eds.), *Anxiety and Depression: Distinctive and overlapping features* (pp. 3-26). San Diego, CA: Academic Press.